

Arhim. Nichifor Horia

**PRACTICA EXORCIZĂRII
ÎN BISERICA ORTODOXĂ
ASPECTE LITURGICE, CANONICE
ȘI PASTORALE**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2020

Cuprins

Cuvânt înainte (Pr. prof. univ. dr. VIOREL SAVA)	11
Introducere	23
I. Perspectivă lingvistică, dogmatică și medicală	43
I.1. Exorcismul: analiză etimologică	43
I.1.1. Considerații generale	43
I.1.2. Etimologia cuvântului „exorcism”	48
I.1.2.1. Verbele ὀρκίζω și ἐξορκίζω în textul Sfintei Scripturi	51
I.1.2.2. Istoricul traducerii verbelor ὀρκίζω și ἐξορκίζω în textele liturgice românești	52
I.1.3. Etimologia cuvântului „diavol”	58
I.1.4. Etimologia cuvântului „demon”	66
I.1.5. Etimologia cuvântului „Satana”	69
I.1.6. Etimologia cuvântului „energumen”	74
I.1.7. Etimologia cuvântului „blestem”	77
I.1.8. Etimologia cuvântului <i>Beliar</i>	78
I.1.9. Etimologia cuvântului „Beelzebul” („Beelzebut”) / „Baalzebub”	79
I.1.10. Etimologia cuvântului „Lucifer”	80
I.1.11. Etimologia cuvântului „drac”	81
I.1.12. Alți termeni	82
Concluzii	83

I.2. Compendiu dogmatic. Demonologie	84
I.2.1. Considerații generale	84
I.2.2. Lumea creată	86
I.2.2.1. Îngerii buni	89
I.2.2.2. Satana: una dintre făpturile îndurerate ale creației	92
I.2.2.3. Omul	99
I.2.3. Prezența răului în lume	104
I.2.4. Mișcarea lumii create spre împlinire	106
I.2.5. Libertatea	109
I.2.6. Temeiul dogmatic al exorcismelor: restaurarea libertății omului	113
I.3. Distincția între boala psihică și formele de posedare demonică	116
I.3.1. Considerații generale	116
I.3.2. Vindecare și exorcizare în Sfintele Evanghelii	118
I.3.3. Premise antropologice	124
I.3.3.1. Omul: suflet și trup. Perspectiva patristică, psihologică și psihiatrică	124
I.3.3.2. Antropologia posedării demonice	131
I.3.3.3. Exorcism și adorcism	141
Concluzii	148
I.3.4. Posedarea demonică	150
I.3.4.1. Semne specifice	150
I.3.4.2. Cauze posibile	159
Concluzii	161
I.3.5. Abordări psihiatrice și medicale	162
I.3.5.1. Epilepsia	165
I.3.5.2. Schizofrenia	171
I.3.5.3. Isteria lui Charcot	176
I.3.5.4. Exorcismul din perspectiva psihiatriei	180

II. Exorcismele în perioada de început a creștinismului	193
II.1. Vechi mărturii ale practicării rugăciunii liturgice de exorcizare	193
II.1.1. Amulete creștine	193
II.1.2. <i>Papyri Graecae Magicae</i>	202
II.1.3. <i>Marele Evhologhiu</i> de la Mănăstirea Blanc	205
II.1.3.1. Descriere	205
II.1.3.2. Conținut	207
II.1.4. <i>Marele Papyrus Magic</i> de la Biblioteca Națională din Paris (PGM IV 3007-3086)	209
II.1.4.1. Descriere	209
II.1.4.2. Conținut	211
II.1.5. Manuscrisul de la Mănăstirea „Marea Lavră” din Muntele Athos, Θ20	217
II.1.5.1. Descriere	217
II.1.5.2. Conținut	221
a. <i>Despre demonizați (posedați). În ce fel intră diavolul în om?</i>	224
b. <i>Cum poate fi recunoscută persoana demonizată?</i>	224
c. <i>Despre exorcist</i>	225
d. <i>Semnele specifice celor ce sunt exorcizați</i>	227
e. <i>În ce fel ies diavolii din om?</i>	227
f. <i>Cum se împotrivesc demonii?</i>	228
g. <i>Specificul rânduiei de exorcizare</i>	229
h. <i>Explicație despre lunatic</i>	230
II.1.5.3. Slujba de exorcizare propriu-zisă	230
a. <i>Exorcizarea celor posedăți</i>	231
b. <i>Exorcismele celor cărora li s-au făcut farmece</i>	237
c. <i>Exorcizarea unui vârcolac</i>	240
II.1.5.4. Aspecte de demonologie	242
a. <i>Numele generice</i>	242

<i>b. Numele individuale</i>	243
II.1.5.5. Observații asupra textului	246
II.2. Exorcistul	249
II.2.1 Iisus Hristos – întâiul exorcist	249
II.2.2. Scurt istoric	252
II.2.3. Considerații pastorale	259
II.3. Exorcismele baptismale	261
II.3.1. Considerații generale	261
II.3.2. Necesitatea exorcismului baptismal	266
II.3.3. Rânduiala exorcismului baptismal	268
II.3.4. Descrieri ale rânduiei Botezului din secolele al III-lea și al IV-lea	271
II.3.4.1. <i>Tradiția apostolică</i> atribuită lui Ipolit al Romei	271
II.3.4.2. <i>Testamentum Domini</i>	272
II.3.4.3. <i>Constituțiile apostolice</i>	273
II.3.5. <i>Catehezele baptismale</i>	273
II.3.5.1. <i>Catehezele baptismale</i> ale Sfântului Ioan Gură de Aur	274
II.3.5.2. <i>Catehezele mistagogice</i> ale Sfântului Chiril al Ierusalimului	275
II.3.5.3. <i>Omiliile catehetice</i> ale lui Teodor de Mopsuestia	275
II.3.6. Acte liturgice prebaptismale complementare exorcismului	276
II.3.6.1. Dezbrăcarea catehumenului	276
II.3.6.2. Exuflația	277
II.3.6.3. Exorcizarea propriu-zisă	278
II.3.6.4. <i>Lepădările</i>	279
II.3.6.5. Ungerea prebaptismală	282

II.3.7. Aspecte canonice	284
II.3.8. Considerații pastorale	288
II.3.8.1. Pregătirea pentru exorcismul prebaptismal	288
II.3.8.2. Evlavia necesară citirii exorcismelor	289
II.3.8.3. Importanța catehezelor prebaptismale	290
a. Pregătirea nașilor și a părinților	291
b. Integrarea acestui eveniment în comunitatea parohială	292
Concluzii	293
III. Slujbe de exorcizare cuprinse în <i>Molitfelnicul românesc</i>	295
III.1. Molitfele Sfântului Vasile cel Mare și ale Sfântului Ioan Gură de Aur	295
III.1.1. Considerații generale	295
III.1.2. Atribuirea exorcismelor Sfinților Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur. Scurt recurs istoric	297
III.1.3. Descrierea slujbei	300
III.1.4. Indicații tipiconale. Controverse	301
III.1.5. Considerații pastorale	305
III.2. Rugăciunea pentru deochi <i>Vaskania</i>	308
III.2.1. Considerații generale	308
III.2.2. Învățătura Bisericii despre <i>Vaskania</i>	309
III.2.3. Viziunea Sfinților Părinți despre <i>Vaskania</i>	311
III.2.4. Rugăciunea pentru deochi, încreștinarea unor practici păgâne	314
III.3. Molitfele Sfântului Trifon	319
III.3.1. Considerații generale	319
III.3.2. Descrierea slujbei. Indicații tipiconale	320
III.3.3. Scurt istoric	322

III.3.4. Atribuirea acestui exorcism Sfântului Trifon	323
III.3.5. Particularități ale exorcismului Sfântului Trifon	326
III.3.6. O controversă: exorcismul Marelui Nume cel înscris pe piatră	328
Concluzii	331
III.4. Rugăciunea pentru casa ce este supărată de duhuri rele	331
III.4.1. Considerații generale	331
III.4.2. Descrierea slujbei	334
III.4.3. Semne ale posedării caselor sau locurilor	336
III.4.4. Cauze posibile ale posedării unei case sau a unor ținuturi	342
III.4.5. Considerații pastorale	345
Concluzii finale	349
Bibliografie	355
Izvoare	355
Scrieri patristice	356
Cărți de cult	357
Dicționare	358
Volume de autor	360
Articole	371
Surse electronice	375
Indice scripturistic	377
Indice general	383

Cuvânt înainte

În cadrul Școlii Doctorale a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” din Iași, unde, în calitate de conducător de doctorat, activez de peste un deceniu și jumătate, am avut bucuria, în repetate rânduri, de a lucra cu tineri harnici și devotați studiului, cu multă aplecare spre cercetare, reușind împreună să oferim teologiei liturgice românești teze de doctorat, unele dintre ele deja publicate, pe teme de actualitate și de larg interes, care acoperă zone importante ale domeniului, necercetate sau cercetate prea puțin, până în prezent. Între cei care s-au distins în mod deosebit, prin calitățile umane, intelectuale, administrative și duhovnicești l-am avut ca ucenic pe Părintele Arhimandrit Nichifor Horia, Starețul Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași și Exarhul Mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor.

Studiile doctorale le-a urmat între anii 2013-2018, finalizându-le cu lucrarea: *Practica exorcizării în Biserica Ortodoxă. Aspecte liturgice, canonice și pastorale*, lucrare care a primit calificativul „Excelent”. Avem bucuria de a prezenta această teză acum în vederea publicării la Editura Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei. Publicarea ei este o frumoasă împlinire, atât pentru Părintele Nichifor, autorul lucrării, și pentru mine, în calitate de coordonator științific, cât și pentru Școala Doctorală Teologică din Iași unde aceasta s-a plămădit și s-a concretizat.

Pe Părintele Nichifor l-am remarcat în timpul studiilor de studenție la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” din Iași (1993-1997), și la cele de master (2008-2010). Acestea din urmă au fost finalizate cu lucrarea de disertație intitulată: *Metode și mijloace pastorale utilizate de Sfântul Nicodim Aghioritul*

și de Părintele Petre Vintilescu, lucrare temeinic realizată, pe care am avut bucuria să o coordonez. Concomitent cu studiile de licență și master, Părintele Nichifor a împlinit diferite ascultări monahale, în mănăstire, și administrative, în cadrul Centrului Eparhial Iași. Încă de la început mi-au reținut atenția câteva calități deosebite care-i împodobesc personalitatea. Între acestea, țin să menționez: *cumințenia* în relațiile cu semenii, *echilibrul* în activitățile administrative, *evlavia* curată și *râvna* mereu înmulțită în viața monahală, *corectitudinea* în deciziile determinate de slujirile administrative, *onestitatea* în cercetarea științifică și *maturitatea* teologică manifestată, deopotrivă, în discurs și în scris. Acestea se adaugă o *hărnicie* exemplară și *dragostea* deplină față de viața liturgică a Bisericii noastre. Aceasta din urmă se vede în modul în care este organizată pravila de rugăciune zilnică a Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi”, în felul în care slujește și, în egală măsură, în mulțimea de studii, articole, conferințe, emisiuni radio și TV în care, preponderent, abordează teme liturgice. Această dragoste față de cultul divin ortodox, față de Sfânta Liturghie și față de știința teologică numită Teologie Liturgică, poate fi remarcată, cu ușurință, și în lucrarea de doctorat pe care am coordonat-o și pe care o prezentăm aici.

Lucrarea Părintelui Arhimandrit doctor Nichifor Horia se compune dintr-o introducere, trei capitole, concluzii, bibliografie generală constituită din 282 de titluri și 11 surse electronice, din care au fost extrase 731 de trimiteri bibliografice, cărora se adaugă anexe din foile de titlu ale unor documente de importanță majoră pentru tema de față și texte liturgice sursă pe care autorul le-a cercetat și le-a valorificat în realizarea acestei teze de doctorat.

Privită la modul general, structura lucrării respectă și întrunește, pe deplin, condițiile de formă și de fond impuse cercetării științifice la nivel de doctorat. În introducere, autorul își fixează obiectivele pe care își propune să le atingă, arătând că lucrarea sfinției sale își propune să valorifice tezaurul liturgic care conține rugăciuni de exorcizare și să contribuie la înțelegerea

corectă a utilizării acestor rugăciuni în practica liturgică ortodoxă de-a lungul timpului. De asemenea, autorul își propune ca, la finalul cercetării sale, să ofere preoților implicați în lucrarea liturgico-pastorală a Bisericii noastre un ghid pastoral cu aplicabilitate practică în situațiile concrete pe care ei, preoții de parohie și din mănăstiri, le întâlnesc și în care sunt chemați să răspundă trebuințelor credincioșilor cu această componentă a slujirii lor, numită Rugăciuni de exorcizare. Subliniem totodată că alegerea temei a fost determinată și de lipsa unei percepții unitare asupra slujbelor de exorcizare și a folosirii lor în practica Bisericii, autorul propunându-și să ne ofere un răspuns autorizat în acest sens. Mai important însă decât cele menționate până aici, este faptul că, în teologia românească, până în momentul de față, tema propusă de autorul nostru nu a fost tratată decât secvențial, articolele și studiile pe această temă reușind, doar într-o mică măsură, să răspundă cerințelor impuse de o temă atât de importantă și de necesară. Privită sub acest aspect, *cartea de față este o premieră în teologia românească și o noutate prin ceea ce ea ne oferă*. Accentuăm, de asemenea, că la nivelul științific al unei lucrări de doctorat această temă nu a fost tratată nici în afara spațiului românesc. *Așadar, teza de doctorat a Părintelui Nichifor Horia umple un gol însemnat în cercetarea teologică românească, și nu numai, și răspunde unor necesități practice pe care preoții din parohii și călugării din mănăstiri le resimt zilnic în lucrarea lor liturgico-pastorală*. Asumându-și tema încredințată spre cercetare, autorul a fost pus în fața unei munci dificile, impusă nu doar de noutatea temei, ci și de dificultatea acesteia; am putea spune că a fost o adevărată provocare, dat fiind faptul că poziționarea față de posesia demonică și de bolile psihice cu care aceasta poate fi confundată uneori este foarte diferită și, adesea, controversată, atât în rândul teologilor, cât și al oamenilor de știință.

Prezentându-ne stadiul actual al cercetării temei, atât în spațiul românesc, cât și în afara acestuia, autorul remarcă faptul că literatura teologico-liturgică dedicată acesteia este destul

de redusă ca număr și insuficient de elaborată din punct de vedere științific și teologic. Ceea ce trebuie să menționăm, însă, este buna cunoaștere a acestei bibliografii și eficiența valorificării ei pe parcursul realizării lucrării.

Sintetizând cele de mai sus, constatăm cu bucurie și afirmăm cu responsabilitate că ne aflăm în fața unei lucrări *valoroase* din punct de vedere științific, *utilă* din punct de vedere practic, *originală* din punct de vedere al abordării, tema tratată constituind *o noutate pentru cercetarea teologică actuală*. Adăugăm, totodată, că autorul a mers direct la surse, cercetând manuscrise, colecții de texte liturgice de prim rang, oferind teologiei liturgice românești informații în premieră pe această temă, ceea ce ne face să credem că, odată cu publicarea ei, această carte va fi una de referință în teologia românească pentru cercetarea ulterioară în domeniu.

Primul capitol al lucrării, intitulat *Perspectivă lingvistică, dogmatică și medicală*, reprezintă o introducere generală, necesară și convingătoare la tema pe care autorul o abordează. În prima parte a acestui capitol, Părintele Nichifor prezintă o analiză etimologică a termenului exorcism, bazându-se pe dicționare de specialitate, căutând și reușind să scoată în evidență conținuturile acestui termen în timpuri și tradiții culturale diferite. În centrul atenției sale se află verbele *orkizo* și *exorkizo*, autorul oferindu-ne, deopotrivă, perspectivele laice, biblice și liturgice ale acestor verbe, prezentarea detaliată a înțelesurilor lor ajutându-ne să pătrundem sensurile rugăciunilor de exorcizare pe care Biserica le oficiază astăzi. Deși va reveni ulterior în lucrare asupra acestui aspect, menționăm aici că autorul sesizează nuanțe diferite descoperite în textele liturgice românești, în special în *Molitfelnicele* de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea. Analiza etimologică a termenului exorcism este prezentată detaliat, iar rezultatul cercetării, construit cu acrivie științifică exemplară, este deosebit de valoros. De altfel, *acrivia științifică este o altă trăsătură esențială a lucrării în privința căreia ne referim*. Pe lângă termenul exorcism, autorul face referire la o

serie de termeni care îl definesc pe cel rău, pe diavol, și la înțelesurile acestora, așa cum sunt reflectate ele, mai ales, în textele Sfintei Scripturi. Remarcăm faptul că autorul cunoaște și utilizează cu multă lejeritate termenii în limba greacă veche.

În a doua parte a primului capitol autorul prezintă o serie de elemente dogmatice privitoare la angelologie și demonologie, bibliografia utilizată în realizarea acestui subcapitol fiind de maximă importanță pentru teologia ortodoxă actuală de pretutindeni. Remarcăm, cu apreciere, că autorul reușește să mențină sub control aspectele dogmatice, oferindu-ne doar acele informații care sunt necesare pentru susținerea și înțelegerea temei pe care o tratează.

Al treilea subcapitol este cel mai important în întreaga iconomie a părții introductive. Aici autorul face distincția dintre boala psihică și formele de posedare demonică. Întreaga abordare este interdisciplinară, autorul valorificând și îmbinând armonios rezultatele actuale ale cercetărilor științifice referitoare la bolile psihice și ale cercetărilor teologice referitoare la posedarea demonică. De altfel, lucrarea, în întregime, este o abordare interdisciplinară, autorul îmbinând rezultatele cercetării științifice și ale celor teologice, aspectele de istorie liturgică și cele de teologie și spiritualitate liturgică, aspectele canonice și cele pastorale, într-un mod armonios și echilibrat, care poate constitui un model pentru abordările științifice de acest fel. Căutând să delimiteze boala psihică de posedarea demonică, Părintele Nichifor Horia răspunde la o serie de întrebări esențiale, cum ar fi: Care sunt semnele evidente ale formelor de posedare demonică, semne care le diferențiază de manifestările clinice ale bolilor psihice? Care sunt semnele prin care se manifestă bolile psihice de origine somatică sau spirituală? Când trebuie să îndrume preotul pe cel ce pătimizește către un medic psihiatru și cum va colabora el cu medicul respectiv? etc. Întrucât conținutul acestui subcapitol depășește specializarea noastră, am considerat că este oportună prezența în comisia de referenți a unui specialist în psihiatrie și îi mulțumim și pe această cale

Domnului profesor Cristinel Ștefănescu de la Universitatea de Medicină și Farmacie din Iași pentru că ne-a făcut onoarea de a accepta să facă parte din această comisie și să acopere, cu autoritatea științifică a domniei sale, acest segment din lucrare, mulțumind totodată Părintelui profesor Ioan Cristinel Teșu care, cu bunăvoința și cu autoritatea științifică recunoscute, a acceptat să acopere segmentele din lucrare care aparțin domeniului Spiritualitate, domeniu pe care sfinția sa îl slujește. *Abordarea din acest subcapitol se caracterizează prin prudență și echilibru, și spunem lucrul acesta cu apreciere, autorul valorificând rezultatele științifice ale medicinei referitoare la bolile psihice și încercând să arate care sunt situațiile în care putem vorbi despre o boală psihică sau despre o posedare demonică. Fără să absolutizeze rezultatele la care a ajuns, autorul introduce cu prudență nuanțările Sfinților Părinți privitoare la posedarea demonică, opiniile specialiștilor în domeniul psihiatriei și pe cele personale, ajutând pe cititor să înțeleagă acest fenomen complex și, adesea, atât de controversat. Atât cauzele posibile ale posedării, cât și semnele acesteia sunt formulate de autor în așa fel încât între cercetarea științifică a bolilor psihice și cercetarea teologică referitoare la posedarea demonică să poată construi un dialog ziditor.* Concluzia pe care o desprindem este aceea că, deși exorciștii și medicii lucrează cu metode diferite și la niveluri diferite, colaborarea dintre ei nu este doar posibilă, ci și necesară. Cu alte cuvinte, în actul de asistare și de tratare a bolnavului psihic și a celui posedat cele două slujiri vocaționale, slujirea medicală și cea sacerdotală, sunt complementare.

Al doilea capitol al lucrării, intitulat *Exorcismele în perioada de început a creștinismului*, dimpreună cu al treilea capitol al lucrării, intitulat *Slujbele de exorcizare cuprinse în Molitfelnicul românesc*, constituie fondul lucrării Părintelui Arhimandrit Nichifor Horia.

În capitolul al doilea, Părintele Nichifor ne prezintă, mai întâi, câteva amulete creștine care conțin formule și rugăciuni de exorcizare, datarea acestora fiind între secolele III-VI. Autorul

observă că practica exorcizării pusă în legătură cu suferințele foarte grave nu era doar admisă sau tolerată în creștinismul primar, ci era recomandată de episcopii vremii și de Sfinții Părinți, unii dintre ei autori ai rugăciunilor de exorcizare. Pe lângă amuletele creștine studiate, autorul face referire la câteva manuscrise de mare importanță pentru cercetarea liturgică, în general, și pentru cercetarea temei despre exorcizare, în special. Este vorba despre *Papyri Graecae Magicae*, *Marele Evhologhiu de la Mănăstirea Blanc*, *Marele Papirus Magic de la Biblioteca Națională din Paris* și *Manuscrisul de la Mănăstirea Marea Lavră din Muntele Athos*. Pentru fiecare document în parte, autorul face precizări referitoare la formă, conținut, datare, adăugând, de fiecare dată, aprecieri critice privitoare la textul rugăciunilor de exorcizare.

Realizarea acestui capitol ni-l descoperă pe autor ca fiind un cercetător de vocație, a cărui muncă se împlinește în identificarea și valorificarea documentelor sursă pentru tema pe care o dezbate. Cel mai important dintre documentele prezentate aici este *Manuscrisul de la Mănăstirea Marea Lavră*, care cuprinde o slujbă detaliată de exorcizare și care poate fi considerat și o sinteză a rânduielilor cuprinse în *Evhologhiile* mai vechi. Documentul este datat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Pe lângă faptul că el redă slujba de exorcizare cu rugăciunile care o compun, documentul face referire la gesturile liturgice din cadrul slujbei, la pregătirea necesară înaintea săvârșirii slujbei de exorcizare, la semnele de manifestare specifice celor posedați și la remediile acestei boli. Prin conținutul său, acest document poate fi considerat primul și cel mai important manual despre exorcști, exorcizați și slujbe de exorcizare, iar meritul de a-l fi pus în valoare revine în totalitate autorului.

În continuarea capitolului al doilea, sunt introduse elemente istorice referitoare la persoana exorcistului, despre care dă mărturie tradiția creștină a primelor trei secole. Modelul exorcistului prin excelență este Mântuitorul nostru Iisus Hristos, acestei teme autorul rezervându-i un subcapitol special. Prezența exorcistului în primele secole creștine este pusă, în special, în

relație cu săvârșirea Tainei Sfântului Botez. Pentru a arăta rolul și importanța pe care exorcistul le-a avut în Biserică, și mai ales în administrarea Tainei Botezului, autorul face apel la scrierile din categoria așa-numitelor *Rânduielei bisericesti (Tradiția apostolică* atribuită lui Ipolit Romanul, *Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos, Constituțiile apostolice*), la *Catehezele mistagogice* ale Sfântului Ioan Gură de Aur și ale Sfântului Chiril al Ierusalimului și la *Omiliile catehetice* ale lui Teodor al Mopsuestiei. Capitolul al doilea se încheie cu prezentarea câtorva referințe canonice privitoare la exorciști și la practica exorcizării și cu un subcapitol de considerații pastorale, în care autorul subliniază necesitatea pregătirii pentru exorcismul prebaptismal, evlavia necesară celui care citește aceste exorcisme și importanța catehezelor prebaptismale.

Al treilea capitol al lucrării abordează Slujbele de exorcizare cuprinse în *Molitfelnicul* românesc. Menționăm că autorul a utilizat, în expunere comparativă, și a evaluat critic cele mai importante ediții ale *Molitfelnicului* românesc, precum edițiile din 1706 și 1713, tipărite cu cheltuiala și sub supravegherea Sfântului Mitropolit Antim Ivireanul, ediția din 1834 a Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, cea din 1888, apărută la Tipografia Cărților bisericesti și edițiile mai noi, cum sunt cele din 1971, 1992, 1998 și 2013. Acestea se adaugă *Evhologhionul Mare*, tipărit la Atena în 1902. Anumite observații pe care autorul le face cu privire la traducerea textelor rugăciunilor de exorcizare, pe baza analizei atente a textelor originale grecești, pot constitui temeiul unei acțiuni de revizuire a textelor liturgice actuale. Aceste observații evidențiază *maturitatea cercetătorului și spiritul critic constructiv al dânsului*, calități care adaugă un plus de valoare întregii sale lucrări. Slujbele de exorcizare cuprinse în *Molitfelnicul* românesc, care fac obiectul cercetării autorului nostru, sunt: *Molitfele Sfântului Vasile cel Mare* și ale *Sfântului Ioan Gură de Aur*, *Rugăciunea pentru deochi (Vaskania)*, *Molitfele Sfântului Trifon* și *Rugăciunea pentru casa care este supărată de duhuri rele*,

prezentarea și analiza fiecăreia dintre aceste slujbe constituindu-se într-un subcapitol distinct. Fiecare subcapitol urmează aceeași structură, autorul prezentând câteva considerații generale referitoare la fiecare slujbă, paternitatea și autenticitatea slujbei, un scurt istoric al ei, descrierea slujbei și a indicațiilor tipiconale, încheind cu menționarea celor mai importante aspecte pastorale legate de fiecare slujbă în parte. Trebuie să spunem că, atunci când autorul se referă la aspectele pastorale, el *coboară în realitatea concretă a slujirii liturgico-pastorale contemporane sau în viul vieții acestei slujiri*, soluțiile propuse întemeindu-se nu doar pe cercetarea în arhive și în biblioteci, ci și pe experiența pastorală concretă și consistentă a sfinției sale, în calitate de stareț și preot slujitor la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași și în cea de Exarh al Mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor. Aceste considerații pastorale arată faptul că o activitate de cercetare academică este realizată în mod deplin atunci când ea are o finalitate practică. Și din acest punct de vedere putem spune că lucrarea realizată de Părintele Arhimandrit doctor Nichifor Horia își atinge scopul.

În partea finală autorul așază concluziile care evidențiază, în special, ceea ce sfinția sa și-a propus să realizeze încă de la începutul lucrării. Am apreciat, în mod deosebit, concizia și claritatea concluziilor, nu doar ale celor din partea finală a lucrării, ci și ale celor care se regăsesc la sfârșitul fiecărui capitol.

Cartea Părintelui Arhimandrit doctor Nichifor Horia este o lucrare meritorie, reflectând maturitate teologică, calități excepționale de cercetător, muncă asiduă, capacități de analiză și sinteză și evaluări critice pertinente, rezultatul cercetării sfinției sale oferindu-ne posibilitatea de a afirma, cu satisfacție, că lucrul bun s-a împlinit până la capăt. Noutatea temei, cel puțin pentru spațiul românesc, originalitatea abordării, onestitatea cercetării, la care se adaugă cercetarea izvoarelor de maximă importanță pentru tema de față, fac din lucrarea pe care am avut

bucuria să o coordonez și pe care o prezentăm acum o operă de referință pentru cercetarea teologico-liturgică actuală. O recomand din toată inima cititorilor de literatură teologico-liturgică, având convingerea că lecturarea ei va aduce mult folos, în egală măsură, cercetătorilor în domeniu, cărora se oferă ca un instrument de lucru valoros și ca pildă în munca de cercetare, preoților slujitori în parohii și în mănăstiri, cărora se oferă ca un ghid liturgico-pastoral adaptat unor situații concrete, cu răspunsuri adecvate provocărilor care vin din partea unor credincioși și cititori de toate vârstele, cărora li se oferă ca hrană pentru minte, spre îmbogățirea cunoștințelor, și pentru inimă, spre zidire duhovnicească.

Îl felicit din toată inima și cu toată dragostea pe autorul cărții, Părintele Arhimandrit doctor Nichifor Horia, dorindu-i, totodată, bucurii depline în munca de cercetare și în ostenele cărturărești.

Pr. prof. univ. dr. VIOREL SAVA,
Facultatea de Teologie „Dumitru Stăniloae”,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

3 mai 2020

Duminica a 3-a după Paști
(a Mironosițelor).

Pomenirea Sfântului Cuvios Irodion de la Lainici;
a Sfântului Mucenic Timotei și a soției sale, Mavra

I. Perspectivă lingvistică, dogmatică și medicală

I.1. Exorcismul: analiză etimologică

I.1.1. *Considerații generale*

Importanța studiului etimologic al principalilor termeni legați de problematica posedării și exorcizării impune ca o primă abordare să fie cea a clarificării termenilor, deoarece, prin acest studiu, putem identifica greșeli de traducere, înțelesuri ale aceluiași cuvânt care au fost pierdute în timp și se cer recuperate, evoluția în timp a sensului aceluși cuvânt, aspecte care, ca în orice știință, sunt revelatoare.

Multe probleme, în disputele teologice din Biserică în primele veacuri ale creștinismului, ar fi fost simplificate sau chiar rezolvate dacă, înaintea discuțiilor teologice, s-ar fi început cu clarificarea termenilor, știut fiind că între Antiohia și Alexandria, de exemplu, erau foarte multe diferențe de înțelegere a termenilor filosofici preluați de teologie.

Conform *Dicționarului Enciclopedic*, „etimologia” este o ramură a lingvisticii care se ocupă cu istoria cuvintelor, stabilind originea și evoluția formei și a sensului lor¹⁹. De asemenea, un alt înțeles pentru etimologie este: explicarea istorică a sensului și

¹⁹ *Dicționar Enciclopedic, 98000 de definiții*, lucrare elaborată în cadrul Institutului de Filologie română „Alexandru Philippide” din Iași al Academiei Române, Editura Cartier, București, 2001, p. 311.

a formei unui cuvânt. Rolul ei este de a identifica și analiza cuvântul sursă. În funcție de numărul de cuvinte care pot fi identificate ca fiind la originea unui termen, dicționarele menționează o etimologie unică sau multiplă (dublă, triplă etc.). De exemplu, *Dicționarul explicativ* din 1998 precizează o etimologie dublă (franceză, engleză) în cazul termenului *slogan*²⁰.

Cuvântul „etimologie” provine din grecescul *ἐτυμολογία* și preluat de latinescul *etymologia* și înseamnă studiul înțelesului adevărat, de la τὸ ἔτυμον – sens adevărat²¹ – și λογία, derivat din λόγος – rațiune, logos²².

Cu ajutorul studiului etimologic, aflăm originea unui cuvânt, sensul acestuia, cea mai timpurie utilizare a sa, recunoașterea lui în alte limbi și putem urmări evoluția formală și semantică a acestuia de la cel mai vechi etimon cunoscut. „Etimologia (...) evocă istoria socială și culturală fixată în cuvinte.”²³

Pentru Antoine Thomas, „cuvântul nu este un fel de entitate independentă de timp și de spațiu”. Etimologul își propune să cuprindă „formele succesive sau coexistente sub care se prezintă el în toate epocile și în toate varietățile regionale ale limbii căreia îi aparține”. De asemenea, caută să regăsească „unitatea acestei diversități” și nu are „liniște” până când nu află, „într-o altă limbă, anterioară sau vecină, punctul de legătură cu forma primordială”²⁴.

Dincolo de aspectele strict lingvistice, un studiu etimologic este important într-o lucrare științifică pentru că etimologia este

²⁰ Cf. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 856.

²¹ Cf. Lazăr ȘĂINEANU, *Dicționar Universal al Limbii Române. Vocabular general (A-D)*, Editura Mydo Center, București, 1995, p. 35.

²² Cf. *ibidem*, p. 331.

²³ Rodica ZAFIU, „Etimologie”, în *România literară*, 10 martie 2004, <http://www.romlit.ro/etimologie>, accesat pe data de 7 februarie 2017.

²⁴ Antoine THOMAS, *Nouveaux essais de philologie française*, Emile Bouillon, Paris, 1904, p. 3, în *Filozofia limbii*, Albert DAUZAT (ed.), Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2015, p. 291.

strâns legată de istoria și civilizația omenirii și de evoluția gândirii umane.

Sfântul Isidor de Sevilla, în lucrarea sa *Etimologii (XI-XII)*, definește etimologia ca fiind „originea cuvintelor, când se deduce valoarea esențială a unui cuvânt sau a unui nume prin interpretare”. Pentru Isidor, „cunoașterea (etimologiei) are adesea o necesară utilitate în interpretarea ce-i este proprie. Deoarece, când ai văzut de unde s-a născut un cuvânt, îi înțelegi mai repede valoarea. Fiindcă cercetarea oricărui lucru este mai clară dacă îi este cunoscută etimologia”²⁵.

Bogdan Petriceicu Hașdeu considera că etimologia se află într-o „legătură organică cu istoria în toate aspectele ei, în scopul de a clarifica împrejurările, motivele și direcția migrației cuvintelor”²⁶. Pierre Guiraud, în *L'étymologie*, definește etimologia drept „studiul originii cuvintelor”²⁷. Theodor Hristea consideră că etimologia „este una din cele mai importante și mai complexe ramuri ale științei limbii. În sens foarte larg, obiectul ei îl constituie originea cuvintelor și evoluția lor formală și semantică”²⁸. „În sens mai restrâns, prin etimologie se înțelege doar fixarea etimonului, a cuvântului (mai rar a cuvintelor) de bază din care provine un cuvânt al unei limbi.”²⁹

Etimologia, ca știință, permite situarea cuvintelor, pe de o parte, în raport cu etimonul (cuvântul sursă) și, pe de altă parte,

²⁵ ISIDOR DE SEVILLA, *Etimologii XI-XII*, Ediție bilingvă, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 24.

²⁶ Zamfira MIHAIL, *Etimologia în perspectivă etnolingvistică*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 14.

²⁷ Pierre GUIRAUD, *L'étymologie*, Paris, 1964, p. 5, apud Marius SALA, *Introducere în etimologia limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 7.

²⁸ Theodor HRISTEA, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, 1968, p. 5, apud Marius SALA, *op. cit.*, p. 7.

²⁹ Francisc KIRALY, *Etimologia*, Timișoara, 1988, p. 8, apud Marius SALA, *Introducere în etimologia limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 7.

în raport cu cuvintele înrudite (din alte limbi) care provin din același etimon. De exemplu, în cazul limbilor romanice, cuvântul românesc *câine* este pus în legătură cu etimonul latin *canis* precum și cu echivalentele din franceză: *chien*, italiană: *cane*, portugheză: *cão*, care derivă din același etimon.

Etimologia este utilă în următoarele situații:

- Necunoașterea originii unui cuvânt poate conduce la apariția a ceea ce se numește *etimologie populară* (modificare a formei unui cuvânt recent intrat în limbă sub influența unui cuvânt mai cunoscut cu care prezintă asemănări de formă, și uneori de sens)³⁰. În acest caz, locutorii fac o asociere cu un alt termen pe baza unei asemănări ortografice și/sau fonetice (rar și semantice). De exemplu, Alexandru Graur³¹ citează forma incorectă *întreprid* utilizată în locul adjectivului *livresc întrepid*³² („curajos, îndrăzneț”), pe baza unei analogii cu *a întreprinde*.
- Cunoașterea etimologiei ne permite să explicăm prezența anumitor semne diacritice. De exemplu, accentul circumflex din limba franceză (^) trădează – în majoritatea cazurilor – pierderea unei consoane etimologice³³, cel mai adesea a lui *s* (fr. *château* < lat. *castellum*, fr. *fenêtre* < lat. *fenestra*, fr. *hôte* < lat. *hospes*, *-itis*), mult mai rar a altor consoane, de exemplu *n* sau *t* (fr. *âme* < lat. *anima*; fr. *âge* < lat. *aetaticum* < *aetas*, *-atis*).

³⁰ Cf. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Republicii Socialiste România, Institutul de Lingvistică din București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 310.

³¹ Cf. Alexandru GRAUR, „Etimologia populară”, în *Adevărul*, 27 august 1930, articol reluat în cartea sa intitulată *Puțină gramatică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, p. 35.

³² Acesta provine din fr. *intrépide*, lat. *intrepidus* (*Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 298).

³³ Etimologii preluate din Jean DUBOIS, Henri MITTERAND, Albert DAUZAT, *Grand Dictionnaire étymologique & historique du français*, Larousse, Paris, 2005.

- Etimologia este utilă locutorilor pentru a evita ceea ce în lingvistică circulă sub denumirea de *hipercorectitudine*. Unii vorbitori, ferindu-se de pronunțiile incorecte, rostesc anumite cuvinte sub o formă pe care o consideră corectă. Un exemplu reprezentativ, prezentat și analizat de Mioara Avram, este pronunția greșită *piŧea* în loc de *chiftea*³⁴, care se explică prin faptul că grupurile *pi*, *pe* sunt deseori înlocuite în limba vorbită populară (în unele regiuni) cu grupurile *chi*, *che*. Se pot da exemple precum *a se cheptăna* în loc de *a se pieptăna*, *chiatră* în loc de *piatră*, *chept* în loc de *piept* etc. În ceea ce privește împrumuturile mai mult sau mai puțin recente din alte limbi, cunoașterea etimologiei ne permite să le pronunțăm conform regulilor fonetice din limba de origine și să evităm unele pronunții „hipercorecte” cauzate de aplicarea unor reguli existente în altă limbă. Avram³⁵ comentează și exemplifică acest caz cu cuvintele *șpicher*, *ștart*, *ștandard* pronunțate de unii locutori români cu ș inițial, deși ele nu aparțin limbii germane. Fenomenul afectează și numele proprii, de exemplu, *Eiffel* este pronunțat greșit (*aifăl*, accentuat pe prima silabă) de unii vorbitori români.
- Etimologia unui cuvânt împrumutat din altă limbă poate ajuta la reperarea și/sau explicarea evoluțiilor semantice suferite de acesta din urmă în limba de adopție, de exemplu dobândirea unei accepțiuni meliorative sau, dimpotrivă,

³⁴ Cf. Mioara AVRAM, „Școala și cerințele actuale ale predării ortografiei și ortoepiei”, în *Aspecte ale evoluției limbii și literaturii române. Latina în formația profesorului de limba română. Cursuri de vară*, Piatra-Neamț, 1977, *Limbă și literatură*, Seria I, Prelegeri 1, Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, București, 1977, pp. 151-168, studiu reluat în Mioara AVRAM, *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, pp. 31-42. Citarea din text vizează pagina 37 din acest volum publicat în 1987; vezi și p. 34 din același volum, pentru alte comentarii.

³⁵ Cf. *ibidem*, p. 37.

peiorative de către unele cuvinte care au un sens neutru în limba de origine.

- Uneori, dacă un locutor nu cunoaște ortografia unui etimon grec, o poate reconstitui parțial servindu-se de forma grafică a termenului în cauză existentă în anumite limbi occidentale. De exemplu, grafemul *y*, prezent în fr. *synthèse* și engl. *synthesis*, ne arată că în greacă avem de a face cu litera *upsilon* (Υ, υ), ce apare în cazul de față în prefixul gr. *svv* (transliterat sub forma *syn*), care înseamnă „cu, împreună”.

În centrul preocupărilor etimologiei se află „cuvântul”. Avem de-a face însă deopotrivă cu o cercetare a „adevărului”, căci, într-o meta-analiză a propriei sale denumiri, *etimologia* este știința (*-logia*) „adevărului / sensului adevărat” (*etimos*). Prin metode comparative, etimologia se află, așadar, într-o perpetuă reconstituire a evoluției cuvintelor, identificând etimoane și analizând variații pe toate palierele lingvistice, de la cel fonologic la cel morfologic, sintactic sau semantic. Metodele contrastive utilizate fac, de asemenea, ca etimologia să se constituie într-un instrument de analiză nu numai intra-, cât mai ales inter-lingvistic, reconstruind relațiile dintre diferitele limbi ale acelorași familii, dar și într-un instrument de analiză interdisciplinară, investigația etimologică deschizându-se nu de puține ori spre domenii conexe, precum istoria culturală sau socială.

Vom vedea în acest capitol cum a persistat, chiar și în cărțile liturgice, traducerea și înțelegerea greșită a cuvântului „exorcism” și consecințele ce au decurs, bogăția semantică a cuvintelor legate de realitatea personală a îngerilor căzuți (diavol, Satana), arătând prin aceasta preocuparea constantă în Biserică de a-i ocroti pe credincioși de puterea celui rău.

1.1.2. Etimologia cuvântului „exorcism”

În subcapitolul de față, vom analiza traducerea diferită, în textele liturgice românești, a verbului ἐξορκίζω (*exorkizo*) prin

expresia „te jur pe Dumnezeu” în *Rugăciunea întâi de la Lepădările* din cadrul Sfintei Taine a Botezului, respectiv prin „te blestem” în Molitfele Sfântului Vasile cel Mare.

Clarificarea semantică a substantivului ἐξορκισμός (*exorkismos*), respectiv a verbului ἐξορκίζω este deosebit de necesară pentru a putea înțelege corect aceste rugăciuni speciale pe care Sfinții Părinți le-au dat Bisericii, având în vedere că, în textele liturgice românești, aceste cuvinte au fost greșit traduse, această traducere greșită persistând până astăzi, cu consecințe evidente în ceea ce privește dreapta înțelegere a rugăciunilor de exorcizare și a duhului în care au fost scrise.

Substantivul ἐξορκισμός, preluat în latină în forma *exorcismus*, provine din greaca veche, dar nu apare în greaca clasică, fiind un termen specific graiului liturgic. Este un cuvânt nou care exprimă o înțelegere nouă, a puterii pe care o are un jurământ făcut în numele Domnului.

În limba română, prin filieră latină, a fost asimilat substantivul „exorcism”, cu sensul de *ritual magic care are scopul de a alunga diavolul, duhurile rele*³⁶, și verbul „a exorciza”.

În graiul nostru liturgic nu s-a impus însă niciodată verbul „a exorciza”, verbul grecesc ἐξορκίζω fiind tradus (atunci când traducerea este corectă) printr-o expresie: „te jur pe Dumnezeu” (ἐξορκίζω fiind însoțit de σε κατὰ τοῦ Θεοῦ), „te conjur”. Acțiunea exprimată de verbul ἐξορκίζω, pe lângă sensurile de „a face să jure” sau „a lega printr-un jurământ”, cuprinde și înțelesul de „a lega pe cineva de o altă ființă”³⁷. Această traducere, singura corectă, este sugerată de preotul Buzatu³⁸, care propune pentru

³⁶ Lazăr ȘĂINEANU, *Dicționar universal al Limbii Române. Vocabular general (E-M)*, Editura Mydo Center, București, 1996, p. 44.

³⁷ Graham H. TWELFTREE, *Jesus the Exorcist: A Contribution to the Study of the Historical Jesus*, Mohr, Tübingen, 1993, p. 163.

³⁸ Dumitru BUZATU, „Din istoria Moliftelnicului ortodox”, în *Mitropolia Olteniei*, XVIII (1966), nr. 1-2, p. 23.

cuvântul exorcism următoarele variante: lepădare, certare și jurământ. Mai târziu a primit sensul pe care-l are astăzi, „a exorciza” însemnând îndepărtarea prezenței reale a diavolului dintr-un corp uman pe care-l ocupă, dintr-un animal sau dintr-un spațiu (casă, gospodărie) pe care le tulbură prin prezența sa³⁹. Față de traducerea greșită a verbului ἐξορκίζω prin *te blestem*, variantele sugerate de preotul Buzatu sunt mai apropiate de înțelesul primar, dar încă persistă confuzia. Etimologic, nici „lepădare”, nici „certare”, ca traducere a substantivului ἐξορκισμός nu poate fi justificată. Substantivul ἐξορκισμός (*exorkismos*) provine de la substantivul ὄρκος (*orkos*), care înseamnă „jurământ”. Verbul ὀρκίζω se traduce astfel prin „a jura”, „a lega printr-un jurământ”, „a conjura”. Varianta ἐξορκίζω, cea folosită în Rugăciunile de exorcizare ale Sfântului Vasile cel Mare, sugerează clar ideea de „scoatere în afară” prin prepoziția ἐκ-ἐξ⁴⁰. Așadar, traducerea verbului ἐξορκίζω se poate face prin expresia „te jur pe Dumnezeu” (atunci când este urmat de σε κατὰ τοῦ Θεοῦ), „te conjur”, așa cum a tradus și Mitropolitul Antim în *Lepădările din Taina Sfântului Botez*⁴¹ („Juru-te cu Dumnezeu”), dar niciodată

³⁹ Cf. *Dictionnaire de Théologie Catholique*, T. V, 2-ème part., Librairie Letousey et Ané, Paris 1924, col. 1762.

⁴⁰ Preformativul „εξ” are sens de „a scoate afară” (a se mișca/pleca/ieși) îndeosebi atunci când este asociat verbelor de mișcare. O serie întregă de verbe în greacă primesc preformativul „εξ”, nu cu sens de „afară”, ci ca *intensifier*, amplificând mesajul respectivului verb cu înțelesul „dincolo de”, „mai presus de”, „ieșit din comun”, „din cale-afară”. A se vedea John PARKHURST, *A Greek and English Lexicon to the New Testament*, Paternoster-Row, Londra, 1804, p. 230.

⁴¹ „*Evhologhion adecă Molitvenic*, acum întru acest chip tipărit, după rânduiala celui grecesc, întru al 25-lea de ani, al preainălțatei domnii a prea Luminatului oblăduitoriu a toată Țara Românească, Ioan Konstantin al 2lea, Basarab Voievod, cu toată khieltuiala Preasfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei, Kir Anthim Ivireanul, în Sfânta tipografie a Târgoviștii, la anul de la Hristos 1713, de Gheorghe Radovici.” [v. Teofil GROSU, *Molitfelnicile românești în raport cu originalele lor grecești. Studiu istoric, filologic și teologic*, teză de doctorat coordonată științific de Prof. dr. Eugen Munteanu, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 2013, p. 22].

nu se poate traduce prin „blestemu-te pe tine”⁴², așa cum o face același mitropolit atunci când traduce rugăciunile de exorcizare ale Sfântului Vasile cel Mare. Nici variantele propuse de Părintele Buzatu: „te cert”, „te lepăd”, nu se justifică. În texte de o asemenea profunzime precum *Lepădările* la Sfânta Taină a Botezului sau *Exorcismele* Sfântului Vasile cel Mare orice aproximare, cu atât mai mult o denaturare a înțelesului original, sunt de neîngăduit.

În continuare, pentru o și mai bună clarificare, ne propunem să evidențiem două aspecte legate de această greșeală de traducere.

1.1.2.1. Verbele ὀρκίζω și ἐξορκίζω în textul Sfintei Scripturi

În Vechiul Testament, în Septuaginta, termenul ἐξορκίζω apare de două ori:

Facerea 24, 3: „Și jură-mi pe Domnul Dumnezeuul cerului și pe Dumnezeuul pământului că fiului meu Isaac nu-i vei lua femeie din fetele canaaneilor, în mijlocul cărora locuiesc eu”.

III Regi 22, 16: „Iar și iar te jur, să nu-mi grăiești nimic decât ce este adevărat, în numele Domnului”.

În ambele texte, termenul ἐξορκίζω invocă numele Domnului ca autoritate, ca pecete a jurământului. Înțelesul evident este „te jur pe Dumnezeu”.

În Noul Testament, ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ se găsește doar la **Matei 26, 63:** „Și răspunzând Arhiereul, I-a zis: «Te jur pe Dumnezeuul Cel viu ca să ne spui dacă ești Tu Hristosul, Fiul lui Dumnezeu»”.

Cu același înțeles însă este folosit și verbul ὀρκίζω (*orkizo*) la **Marcu 5, 7**, respectiv **Faptele Apostolilor 19, 13**. În primul caz, se relatează întâlnirea Mântuitorului cu un om posedat de diavol. Pericopa evanghelică poartă tensiunea specifică acestui

⁴² *Ibidem*, p. 404.

exorcism, diavolul mărturisind cu glas mare puterea Mântuitorului de a-l alunga, deoarece Îl roagă să nu îl pedepsească: „Ce este între mine și Tine, Iisuse, Fiule al lui Dumnezeu Celui Preaînalt, Te jur pe Dumnezeu să nu mă chinuiești”. Expresia folosită în această relatare este: ὀρκίζω σε τὸν Θεόν.

În **Faptele Apostolilor 19, 13** este folosit același verb ὀρκίζω, de data aceasta jurământul fiind făcut în numele lui Iisus, „pe care Pavel îl propovăduiește”. Expresia folosită este: ὀρκίζω ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν ὃν Παῦλος κηρύσσει.

Și se ispitiră oarecari din Iudeii cei ce încunjurau jurători, a chema preste cei ce aveau duhurile cele rele, numele Domnului Iisus, zicând: Jurămu-vă pre voi cu Iisus, pre care Pável propoveduește.⁴³

În Noul Testament, în exorcismele făcute de Mântuitorul, întâlnim și expresiile: *a alunga*, ἐκβάλλω (*ekbalo*), respectiv *a scoate*, ἐξερχομαί (*exerhomaí*).

Este evident că atât în Vechiul Testament, cât și în Noul Testament, verbele grecești ὀρκίζω, respectiv ἐξορκίζω (*exorkizo*) exprimă forma supremă de jurământ în numele Domnului, fiind urmate de τοῦ Θεοῦ, ca în expresia ὀρκίζω σε τὸν Θεόν („te jur pe Dumnezeu”) sau ὀρκίζω ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν („vă jur pe Iisus”).

I.1.2.2. Istoricul traducerii verbelor ὀρκίζω și ἐξορκίζω în textele liturgice românești

Atât în *Lepădările* din Taina Sfântului Botez, cât și în *Rugăciunile de exorcizare* ale Sfântului Vasile cel Mare, regăsim aceleași expresii: ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ („te jur pe Dumnezeu”); κατ' ἐκείνου γὰρ σε ὀρκίζω („căci pe Acela te jur”)⁴⁴. În *Evhologhionul*

⁴³ *Biblia. Adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a Celei Nouă*, Ediția Sfântului Sinod. București, Tipografia Cărților Bisericești, 1914, p. 1496.

⁴⁴ Se poate adăuga și compusul „ἄφορκίζω” = a exorciza, „ἄφορκισμός” = exorcism; prezente în *Lepădările* de la Botez și în rugăciunile de exorcizare ale Sfântului Vasile cel Mare. Titlurile celor trei rugăciuni de la Botez sunt numite „ἄφορκισμός”.

grecesc, cuvântul ὀρκίζω (în expresia ὀρκίζω σε τὸν Θεόν) apare în Rugăciunea întâi de la *Lepădările* din Taina Sfântului Botez și în Rugăciunile de exorcizare ale Sfântului Vasile cel Mare.

În Rugăciunea întâi de la *Lepădări*, întâlnim această expresie în două locuri:

- „te jur pe Dumnezeu, Care a arătat lemnul vieții și a așezat heruvimi și sabie de foc care, învârtindu-se, să-l străjuiască pe acesta” (ὀρκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δεῖξαντος τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τὰ ξερουβὶμ, καὶ τὴν φλογίνην ὀμοφαίαν τὴν στρεφομένην φρουρεῖν αὐτό);
- „căci pe Acela te jur, Care merge pe aripile vânturilor și face pe îngerii Săi duhuri și pe slujitorii Săi foc arzător” (κατ' ἐκείνου γάρ σε ὀρκίζω, τοῦ περιπατοῦντος ἐπιπτερούγων ἀνέμων, τοῦ ποιούντος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειπουροὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον).

Prima ediție critică a *Evhologhionului* este cea publicată de Jacobus Goar în anul 1647, la Paris⁴⁵ și reeditată la Veneția, în 1730⁴⁶. Această ediție folosește manuscrisele liturgice din Occident într-o manieră critică, având comentarii de ordin liturgico-filologic.

O altă ediție de referință este cea apărută la Veneția, în anul 1691, îngrijită de Nicolae Glykis, cea care va fi utilizată și de Mitropolitul Antim Ivireanul la traducerea *Evhologhionului* românesc, pentru prima dată, exclusiv din limba greacă. Această ediție va fi publicată la Râmnic, în anul 1706.

Până la traducerea Mitropolitului Antim Ivireanul, celelalte ediții românești prezintă numeroase influențe din *Molitfelnicile*

⁴⁵ Jacobus GOAR, *Euchologion sive Rituale Graecorum*, Paris, 1647, p. 2.

⁴⁶ Jacobus GOAR, *Euchologhion sive Rituale Graecorum complectens ritus et ordines divinae liturgiae, officiorum sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funerum, orationum et cuilibet personae, statui, vel temporis congruos, juxta usum Orientalis Ecclesiae*, editio secunda, Typographia Bartholomaei Javariana, Veneția, 1730. Am consultat ambele lucrări ale lui Goar la *British Library*, Londra, în anul 2015.

I.3.4. Posedarea demonică

I.3.4.1. Semne specifice

Dacă în vechime majoritatea bolilor psihice și neurologice – epilepsia, isteria, halucinația, schizofrenia, tulburările obsesive – erau considerate posedări diavolești și abordarea terapeutică se făcea în consecința acestei evaluări, excluzând ca problematizare o cauză organică, în zilele noastre fenomenul este unul inversat; se vehiculează cu ușurătate ideea că exorcismele ar fi doar expresii ritualice ale unor religii primitive, iar cei ce cred în eficacitatea lor rămân captivi unei credințe superstițioase, din ignoranță și lipsă de cultură. S-a întâmplat ca inclusiv oameni cu competențe în sociologie, istorie și chiar teologie să facă asemenea afirmații, foarte răspândite în plan mediatic. Așa cum afirma Dom Gabriele Amorth, „în timpul nostru, psihologia, psihiatria, psihanaliza au căpătat o asemenea importanță, încât o bună parte, chiar a clerului, a ajuns să nu mai creadă în lucrarea demonilor și puterea exorcismelor, crezând mai degrabă că toate aceste probleme nu pot fi rezolvate decât de «psy» (psihologia, psihiatria, psihanaliza)”³⁰⁵.

Deși asemenea rezerve pot fi îndreptățite de unele cazuri, foarte rare, în care recursul la exorcism s-a făcut cu exclusivitate și fără cercetarea tuturor aspectelor tulburărilor respective, ele contravin realității istorice și vădesc ignoranța și superficialitatea cu care se fac asemenea considerații. Fenomenul posedării demonice nu aparține doar unor vremuri trecute, el se manifestă și în zilele noastre și poate fi înțeles ca atare și tămăduit și în zilele noastre cu ajutorul aceleiași puteri tămăduitoare pe care Mântuitorul Iisus Hristos a încredințat-o ucenicilor Lui. Atât omul posedat, cât

³⁰⁵ Dom Gabriele AMORTH, *op. cit.*, p. 99.

și casa sau locurile bântuite au aceleași manifestări ca în vechime³⁰⁶ și ele trebuie înțelese cu discernământ atât de preot, cât și de credincioși. Înșiși medicii specialiști, psihiatrii și psihologii sunt chemați să înțeleagă realitatea acestui fenomen fără a o exclude aprioric din cazuistica celor ce prezintă asemenea tulburări. Și medicul, și psihologul, și preotul exorcist trebuie să cunoască semnele distinctive ale posedării, înțelegând în același timp că nu se poate face o delimitare absolută între manifestările celor posedăți și a celor bolnavi psihic, deoarece diavolul însuși produce o dezordine care prezintă simptomatologia unor boli în general, a unor boli mentale în particular. De multe ori diavolul profită de boala psihică și, de aceea, chiar dacă există un diagnostic competent în acest sens, un scurt exorcism poate evidenția și o tulburare demonică, cazuistica putând fi una conjugată.

Totuși, chiar psihiatrii înșiși se găsesc uneori în fața unor cazuri care le depășesc competențele, care par fără ieșire, iar unii dintre ei au mărturisit că asemenea cazuri au fost rezolvate de exorcist³⁰⁷.

Pentru că metodele preotului exorcist, respectiv ale medicului sunt diferite, dintru început trebuie înțeles că pentru cel dintâi premisele recursului la exorcizare, atunci când ea se impune, sunt următoarele:

- demonul există;
- posedarea demonică poate fi adevărată și singura cauză a tulburării celui suferind, chiar și atunci când simptomatologia este identică cu cea a bolilor mentale;
- cei care cred în Dumnezeu au forța de a învinge demonii prin puterea numelui Lui.³⁰⁸

³⁰⁶ Pentru mărturiile din țara noastră despre acest fenomen, vezi colecția de articole a lui Dan-Silviu BOERESCU, *Minuni inexplicabile și blesteme îngrozitoare care ne-au influențat istoria*, col. Esoterica VI, Editura Integral, București, 2019.

³⁰⁷ *Ibidem.*

³⁰⁸ *Ibidem.*

Patriarhul Chiril al Rusiei, în cadrul unei vizite la Mănăstirea „Veliki Novgorod”, în iulie 2017, aflată în apropiere de Sankt Petersburg, i-a criticat pe cei sceptici care consideră exorcismul „neștiințific”, argumentând că „puterea demonilor este reală și oricine îi poate cădea victimă, dacă nu este protejat de Biserica”³⁰⁹. Din acest punct de vedere, mulți psihiatri experimentați au afirmat că sunt cazuri de boli mintale ce nu pot fi explicate dintr-un punct de vedere științific³¹⁰.

Vom expune în continuare câteva dintre semnele evidente ce caracterizează diferitele forme de posedare, semne care trebuie să îi pună în gardă atât pe preot, cât și pe medicul psihiatru sau pe psiholog, că tulburarea respectivă se supune altor reguli decât celor strict medicale:

- Aversiunea manifestată într-o formă violentă, explozivă față de tot ce este sfințit: cruce, icoane, sfinte moaște, agheasmă, mir, Sfânta Evanghelie, reacții violente de care ulterior cel suferind nu își mai amintește. Apropierea de acestea îi produce celui demonizat frică și imploră îndurare deoarece îi produce o suferință copleșitoare. O mărturie relativ recentă, una din multe asemenea mărturii ale exorcizărilor din zilele noastre, aparține Sfântului Paisie Aghioritul, care descrie reacția violentă pe care o au cei îndrăciți în fața sfințelor moaște: „O îndrăcită la Suroti mi-a arătat o umflătură pe care o avea ca o piatră. Am scos cutiuța în care aveam un dinte al Sfântului Arsenie și am început să apăs cu el umflătura. Atunci a început să strige atât de tare, încât a ridicat toată mănăstirea în picioare. Încearca să vomite. Am pus atunci

³⁰⁹ <http://m.ziare.com/social/patriarhul-kirill-al-rusiei-propune-ca-bolile-mintale-sa-fie-vindecate-prin-exorcism-1473044>, consultat pe 5.03.2018

³¹⁰ Vezi în acest sens lucrarea de pionierat despre legătura dintre ocultism și problemele psihice, a lui Philippe Encausse, „*Științele oculte și dezechilibrul mental* (publicată la noi de Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002), lucrare de doctorat susținută la prestigioasa Facultate de Medicină din Paris, tipărită inițial în 1935.

Sfintele Moaște pe gâtul ei și a început să-și miște capul cu atâta repeziciune, încât era primejdie să sară de la locul lui³¹¹. Uneori, în timp ce sunt conduși spre biserică, spre Sfântul Altar sau când se încearcă să li se dea anafură sau agheasmă, gura, mandibula celor posedați se blochează ca la cei paralizați, cu neputința de a se descleșta, alteori se zbat spasmodic, convulsiv. Spre deosebire de cei epileptici, la cei posedați aceste tulburări apar doar în proximitatea bisericii, a manifestării sfințeniei și dispar la fel de repede de îndată ce se îndepărtează.

- Neputința de a sta lângă persoane care se roagă, chiar și în taină. În timpul unor asemenea rugăciuni, pot vomita sau emite gaze urât mirositoare.

- Aversiunea față de apă sfințită, chiar dacă este amestecată în alimente³¹². Bând agheasmă sau ulei sfințit, de cele mai multe ori fără ca cel posedat să știe ce consumă, reacția acestuia este imediată: fie strigăte, fie manifestări violente, fie o slăbire evidentă a puterii demonice. În viața Sfântului Maturin (preot, mărturisitor și exorcist din sec. al IV-lea)³¹³, este descrisă exorcizarea tinerei Teodora, nepoata împăratului Maximian.

³¹¹ Monahul Isaac, *Viața Cuviosului Paisie Aghioritul*, Editura Evanghelismos, București, 2005, p. 557.

³¹² Nicolas COLLIN, *Traite de l'eau bénite, ou l'Église catholique justifiée sur l'usage de l'eau bénite*, Paris, 1776, p. 215

³¹³ Sfântul Maturin s-a născut în Larchant, la sfârșitul secolului III, din părinți păgâni. Tatăl său a primit chiar porunca de la împăratul Maximian să lupte împotriva creștinilor din imperiu. Maturin a fost convertit la vârsta de 12 ani de Sfântul Policarp, care l-a și botezat. Ulterior, părinții săi s-au convertit la creștinism datorită lui. Încă din timpul vieții a fost renumit pentru faptul că avea harisma de a-i exorciza pe cei posedați. Din acest motiv, împăratul Maximian, deși persecutor al creștinilor, a apelat la el pentru a o exorciza pe nepoata sa. După moartea sfântului, s-a descoperit în chip minunat dorința acestuia de a fi înmormântat la Larchant, locul de naștere. Tot aici, în 1153, a fost ridicată o biserică în cinstea lui. Este menționat pentru prima oară într-un document oficial în anul 875, în *Martirologiul lui Usuard*, autorul fiind un călugăr benedictin.

Sfântul i-a dat acesteia să bea ulei sfințit. După ce l-a băut, Teodora s-a trezit eliberată întru totul de lucrarea demonilor.

- *Glosolalie*, vorbirea într-una sau mai multe limbi străine, moderne sau clasice, care anterior îi erau total necunoscute. Este descrisă în amănunt o cercetare făcută de o echipă mixtă de medici psihiatri, psihologi, cercetători (un antropolog, un profesor la Facultatea de Științe și Comunicații din Roma) care au asistat la slujba unui exorcism realizat de preotul catolic Dom Gabriele Amorth³¹⁴. Cazul în dezbatere a fost exorcizarea unei tinere fete pe nume Francesca. Francesca a spus tot timpul în cadrul slujbei de exorcizare că are șase demoni. Într-o zi, exorcistul a întrebat-o numele celor șase, toate numele pe care le-a spus Francesca având rezonanțe biblice arhaice prea puțin cunoscute publicului larg. Echipa a considerat deci „foarte puțin probabil ca tânăra fată să fi știut acestea pe căi obișnuite. Mai mult, ea reacționa într-o manieră specifică la cuvintele exorcismului, chiar când acestea erau pronunțate în limba latină, limbă care îi era total necunoscută.”³¹⁵

- *Levitație*, fenomen spectacular ce nu poate fi controlat de cei de față. Astfel de fenomene sunt descrise în literatura psihanalizei moderne. Jung, vorbind despre aceste fenomene, lansează ipoteza forțelor și a energiilor care se eliberează. Dom Gabriele Amorth, fiind întrebat despre aceste posibile explicații ale psihanalizei moderne, dă următorul răspuns: „Diferența este substanțială, pentru că este vorba despre cauze diferite. În cazul fenomenelor de natură malefică, cauza este prezența demonului și eventuala energie eliberată provine

³¹⁴ Dom Gabriele AMORTH (1925-2016) este un preot catolic italian, cunoscut exorcist al Vaticanului și al arhidiocезei de Roma începând cu 11 iunie 1986. În anul 1990 a fondat *Asociația Internațională a Exorcisților*, al cărei președinte a fost până în anul 2000. A publicat mai multe cărți cuprinzând mărturiile directe ale experienței sale ca exorcist.

³¹⁵ Adeline TALAMONTI, „Entre exorciste et psychiatre”, în *Revue Française de Psychiatrie et de Psychologie Médicale*, Tom XI, Nr. 104, 2007, p. 37.

de la demon. De aceea, rugăciunea și exorcismele sunt singurele care pot avea efect de vindecare a acestor tulburări. Dacă rugăciunea nu este eficace și răul persistă, aceasta se explică prin faptul că este vorba de o altă cauză: psihică sau paranormală. Aceasta este rațiunea care ne îndreptățește să afirmăm că nu vorbim despre o energie de intensitate diferită, ci de o energie de natură și de proveniență diferită³¹⁶.

- Schimbarea de mimică. Chipul devine de nerecunoscut, schimonosit de ură, de dispreț. Sleirea trupului, balonarea pântecelui, spasme ale corpului, aerofagie, vomismente, limba murdară, halenă, ochi ieșiți din orbite, rictus disprețuitor. Mélanie Houle adaugă, ca simptom tipic, faptul că are o privire înfricoșătoare: „Este relativ bine-cunoscut că ochii unui posedat se schimbă, pot deveni cu totul negri, cu pupile dilatate, ori înfricoșători prin expresia lor și prin răutatea pe care o arată din cauza animalității spontane care înlocuiește sentimentele umane³¹⁷.”

- Vertijuri, dureri de cap, senzații paralizante venite din exterior, dureri de ceafă violente, dureri de coloană vertebrală, crampe. Bolnavii explică aceste dureri agonizante prin „resimțirea prezenței unui animal sau a diavolului care se deplasează prin pânțelele său, mușcându-l, pișcându-l, arzându-l, torturându-l în diferite chipuri³¹⁸.”

- Schimbarea vocii, care devine gravă, capătă un alt timbru decât cel specific persoanei. Mai mult decât modificarea vocii, cu totul nefirească este imitarea unor strigăte de animale sau articularea cuvintelor fără mișcarea buzelor și a limbii, ceea ce fiziologic ar fi fost cu neputință: „Demonii se fac auziți cel mai adesea prin râsete, prin grohăituri, imitând

³¹⁶ Dom Gabriele AMORTH, *op. cit.*, p. 121.

³¹⁷ Mélanie HOULE, *Les notions de possession et d'exorcisme en Grèce ancienne à la lumière des auteurs anciens, des phylactères et des PGM*, Université de Montréal, Faculté des études supérieures et postdoctorales, 2009, p. 40.

³¹⁸ Dr. Jean VINCHON, *op. cit.*, p. 208.

orice fel de animale: câini, pisici; se mulțumesc cel mai adesea să lase o urmă fizică pe fruntea celor ce sunt agresati, aceste semne fiind toate dovezi ale realității existenței demonilor”³¹⁹.

- Manifestări de ură și dispreț față de cei care îl înconjoară, chiar și față de persoanele dragi și apropiate. Fără voia lui, cel posedat îi ridiculizează pe cei de față, folosește un limbaj argotic, trivial. Aceste reacții, care nu pot fi controlate de cel posedat, nu sunt inconștiente: „Cel posedat știe că un altul gândește, vorbește prin intermediul său, și el suferă crunt; de asemenea, el are o conștiință a pudorii care îi sporește suferința”³²⁰.

- Muțenie, surzenie, chiar orbire, precum sunt descrise în Sfânta Scriptură, forme de posedare ce poartă masca bolii organice.

- Pântecelul umflat, limba inflamată și umflată.

- Capacitatea celui posedat de a săvârși anumite acțiuni cu precizie, deși uneori este imobilizat fizic, sau chiar dacă are ochii închiși, de a mișca obiecte și mobile „fără să le atingă”³²¹.

- Inițiativa de a cânta la instrumente muzicale pe care nu le-a studiat.

- La femeile care sunt posedate pot apărea manifestări fiziologice specifice unei sarcini, cu umflarea pântecelui, chiar în ciuda unei vârste înaintate. Posedarea omului aduce dezordine „în toată fiziologia omului, manifestându-se diferit: pierderea senzației de foame sau, din contră, bulimie cu nevoia de a mânca alimente stricate, respingătoare, chiar lucruri necomestibile”³²².

³¹⁹ Dominique BARTHÉLEMY, Rolf GROSSE, *Moine et démons. Autobiographie et individualité au Moyen Âge (VII-XIII siècles)*, Librairie Dorz SA, Geneva, 2014, p. 178.

³²⁰ *Ibidem*.

³²¹ Pr. Claudiu DUMEA, *op. cit.*, p. 213.

³²² *Ibidem*.

- Neliniștea răspândită în jur, gesturi care surprind și produc teamă. Cei influențați de demoni se manifestă prin gesturi intempestive, prin vorbe deplasate, prin angoasa pe care o produc asupra oamenilor. „Demonii: aparițiile și trucurile lor ocupă tot domeniul «iluzoriu» al fantasmelor și aparițiilor mincinoase. Demonii sunt o sursă de angoasă din ce în ce mai puternică, intervenind ici-colo, mereu cu îngăduința lui Dumnezeu.”³²³

- Vomitarea unor obiecte pe care nu le-a ingerat anterior: cuie, sticlă, furnici.

- Puteri supranaturale care nu pot fi explicate fiziologic: salturi uriașe, lovituri date exorcistului cu o putere disproporționată față de cea a vârstei sau condiției fizice a celui în cauză, ruperea lanțurilor, spargerea zidurilor...³²⁴. Ca și descrierea exorcizării demonizaților din Gadara, cel mai adesea acționează asupra omului mulți demoni, care se manifestă în cazul exorcismelor spontan și puternic: „Demonii sunt rareori singuri, ei îl atacă colectiv pe om, în haită, nu au personalitate singulară, dar se pot înlocui între ei”³²⁵.

- Descoperirea, îndeosebi în timpul exorcismului, a unor taine din viața celor prezenți la slujba respectivă, a unor informații ascunse despre persoane sau evenimente îndepărtate, trecute sau viitoare, cu dispreț și părută atotștiință. Uneori aceste descoperiri au caracterul unor prorociri viitoare, menite a-i influența și descuraja pe cei cărora li se adresează. „Demonizații se recunosc după ochii teribil congestionați, incapacitatea de a se ruga, după cunoașterea nefirească a unor lucruri și mai ales după reacția lor la exorcisme.”³²⁶

³²³ Dominique BARTHÉLEMY, Rolf GROSSE, *op. cit.*, p. 178.

³²⁴ J. TANDRIAU, R. VIELLENEUVE, *Dictionnaire du Diable et de la demonologie*, Marabout Université, 1968, p. 77.

³²⁵ Dominique BARTHÉLEMY, Rolf GROSSE, *op. cit.*, p. 184.

³²⁶ Patrick DONDELINGER-MANDY, *Le Rituel des exorcismes dans le Rituel Romanum de 1614*, La Maison Dieu 183-184, Éditions du Cerf, Paris, 1990, p. 104.

Ritualul de exorcizare normativ pentru Biserica Romano-Catolică, elaborat în 1614, subliniază distincția între posedăți și bolnavi cu ajutorul a trei semne:

- *Ignota lingua loqui pluribus verbis, vel loquentem intellegere, distantia vel occulta patefacere* (pronunțarea unor cuvinte într-o limbă pe care [cel posedat] nu o cunoștea sau înțelege ceea ce spune o persoană care vorbește într-o asemenea limbă; descoperă lucruri care se află departe sau sunt la distanță sau ascunse);
- *Vires supra aetatis seu conditionis naturam ostendere* (manifestarea unei puteri superioare vârstei sau condiției sale firești);
- *Ignota res est inventa* (descoperirea unor evenimente lucruri neștiute sau care urmează să se întâmple).

În mod surprinzător în rândul semnelor descrise nu sunt incluse repulsia față de stropirea cu apă sfințită, atingerea de cele sfinte și altele. Așadar, distincția făcută este una mult simplificată, în plus, relativizată chiar prin prevederi ulterioare. Astfel, norma 7 prevede: *aliquando etiam daemones... conantur persuadere infirmitatem esse naturalem* („uneori chiar diavolul se străduiește să convingă că este vorba despre o maladie naturală”)³²⁷.

Deși lapidar în această privință, *Ritualul* din 1614 rămâne actual în lucrarea exorciștilor romano-catolici, adunând mai multe sfătuiri și rânduieli în ceea ce privește rugăciunea liturgică, conjurările, însemnarea cu Sfânta Cruce, stropiri cu apă sfințită, lectura unor psalmi, a unor pericope evanghelice, dacă este posibil, împărtășirea și atingerea de sfinte moaște. Norma 10 recomandă, așa cum era firesc, însoțirea acestora cu post și rugăciune.

De remarcat că *Ritualul de exorcizare* din 1614 ignoră semnul principal al posedării: aversiunea față de tot ce este sfințit. Desigur, ignoră orice distincție între posedare și boală psihică, făcând recurs la cunoștințele medicale de atunci și „tot ce ține de neurologie”³²⁸.

³²⁷ *Ibidem*.

³²⁸ Patrick SBALCHIERO, *Enquête sur les exorcismes. Une histoire du diable*, Éditions Perrin, Paris, 2018, p. 228.

Derularea exorcismului, potrivit *Ritualului de exorcizare* din 1614 presupune 18 etape succesive, începând cu imperativul ca exorcistul să nu creadă prea ușor fenomenul de posedare: *in primis, ne facile credat aliquem adaemonio obsessum esse*. Între celelalte etape, remarcăm pe cele mai importante, relevante pentru studiul de față:

- exorcismul să se desfășoare într-o biserică sau într-un alt loc sfințit, separat de mulțime. Doar în cazuri serioase, exorcistul poate oficia slujba la domiciliul privat al persoanei;
- trebuie să postească atât cel posedat, cât și preotul exorcist. Posedatul să se spovedească și să se împărtășească. În fața lui să fie așezate o cruce și sfinte moaște;
- dacă cel posedat devine periculos pentru exorcist, să fie legat;
- exorcistul însuși, înainte de slujbă, să se spovedească și – dacă este posibil – să slujească Liturgia.

Concluzionând, *Ritualul de exorcizare* din 1614, deși descrie cele trei semne specifice exorcizării (ignorându-le pe cele mai importante), nu face comparația cu semnele specifice bolilor de origine somatică, îndeosebi cele neurologice. El trasează niște direcții de care se va ține cont ulterior în practica exorcizării în Biserica Romano-Catolică, dar este incomplet. Însă, pentru perioada respectivă, prin nuanțările pe care le face, rămâne un reper în raportarea la aceste încercări.

I.3.4.2. Cauze posibile

Așa cum am arătat mai sus, Sfinții Părinți consideră că posedarea cuiva nu este înțeleasă în chip necesar ca fiind urmarea firească a păcătoșeniei sau ca pedeapsă, dar nici nu este posibilă fără îngăduința lui Dumnezeu. Suferința, orice chip ar îmbrăca ea, purtată cu credință, este curățitoare și mântuitoare. Adeseori, în literatura patristică, pătimirea celor posedați a fost considerată sfințitoare, cel ce a purtat-o cu dreaptă credință fiind socotit a fi pătimitor în chip mucenicesc. Deși, indiferent de cauza pentru

care Dumnezeu îngăduie această luptă, ea este curățitoare, trebuie să înțelegem că puterea diavolului asupra omului poate fi dată și de neatenția celui din urmă, din ușurătatea cu care a ales o viață pătimasă. O descriere exhaustivă a cauzelor posibile ale demonizării este cu neputință, dar experiențele preoților ce s-au confruntat cu asemenea încercări pot duce la o grupare a lor:

- o primă cauză ar fi îngăduința lui Dumnezeu, așa cum se întâmplă în cazul unor boli. Scopul este în acest caz curățirea omului, sfințirea lui;
- un rău făcut cu intenție de cineva prin intermediul demonului, prin farmece, blestem, legături, descântece;
- posedarea celor care, cu bună știință, apelează la fermecători, descântători, frecventează secte satanice sau practică spiritismul, ocultismul, expunându-se riscului de a fi sub influența demonilor sau chiar de a fi posedați: „Implicarea în magie, astrologie, închinarea ocultă la spirite precum *zar* reprezintă principala cauză a demonizării.”³²⁹ În acest caz, responsabilitatea, alegerea greșită aparține persoanei.
- un jurământ pe care cel posedat l-a făcut pentru a obține un avantaj sau un ajutor într-o situație critică. Un astfel de jurământ poate implica „un sacrificiu către spiritele rele sau o făgăduință făcută acestora.”³³⁰
- săvârșirea unor păcate grave sau repetate, cu ostentație, uneori pedagogia unei asemenea încercări fiind evidentă nu numai pentru cel posedat, ci și pentru cei apropiați lui sau uneori pentru o întreagă comunitate: „Posedarea demonică și nebunia pe care aceasta o naște în cele mai multe cazuri pot, de asemenea, să îi atingă pe acei creștini care au întors spatele lucrării duhovnicești, care s-au abătut de la Dumnezeu și s-au datat patimilor.”³³¹

³²⁹ Amsalu Tadesse Geleta, *op. cit.*, p. 4.

³³⁰ *Ibidem.*

³³¹ Dr. Dmitri AVDEEV, *Psihiatria pentru duhovnici*, Editura Sophia, București, 2011, p. 78.